

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND LEGĂTURILE
CULTURALE, POLITICE, DINTRE ROMÂNII
DIN BUCOVINA ȘI ROMÂNIA, LA SFÎRȘITUL
SECOLULUI AL XIX-LEA

IOAN V. COCUZ

În decursul istoriei sale bimilenare, poporul român, format ca popor unitar pe teritoriul Daciei străbune, a luptat cu îndârjire pentru apărarea ființei naționale, unității de viață materială, continuității etnico-lingvistice și cultural-spirituale.

Prin Convenția de la 7 mai 1775, Imperiul Otoman, cedează Imperiului habsburgic, partea de nord a Moldovei, care se va numi apoi Bucovina. Timp de 144 de ani, românii bucovineni au luptat pentru apărarea intereselor lor economice, politice și culturale, a ființei lor naționale, menținând vie flacără conștiinței de neam și țară.

Marile evenimente din viața poporului român, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea — unirea Principatelor, în 1859, cucerirea independenței de stat a României în războiul din 1877—1878 — au trezit un puternic ecou în conștiința românilor din Bucovina, au constituit un imbold în intensificarea activității pentru propășirea cultural-națională. Aceste viguroase manifestări s-au desfășurat în Bucovina în domenii de activitate și forme diferite, într-o permanentă legătură cu celelalte provincii istorice românești. În acest sens se constituie asociații și societăți cu caracter cultural-patriotic, cabinete de lectură, se editează reviste, ziare, calendare, diferite broșuri, lucrări științifice care popularizau originea comună a românilor, comunitatea de limbă, obiceiuri, cultură, ideea de luptă națională.

Remarcabil este faptul că, în pofida hotarelor nedrepte impuse de puternicii vremii, cu care ne învecinam, ideile, aspirațiile neamului românesc au circulat în toate sensurile, formînd un univers de viață spirituală unitară, temelie a făuririi statului național român unitar, în anul 1918.

În anul 1862, se constituie la Cernăuți, „Reuniunea de lectură“, care se transformă în anul 1865 în „Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina“, cu organul său de presă „Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina“, al cărui scop era „...de a conlucra la reînvierea noastră spirituală a întruni inteligențele din țară și de peste marginile ei (...) a deștepta simțirile amorțite, a vorbi

față de nămolul amestec al idioamelor străine din Austria, iubiților compatrioți, în dulcea noastră limbă română. (...) se va ocupa mai înainte de toate cu literatura națională în osebitele ei ramuri, contribuind prin lucrări originale și alese la înăvuierea ei”¹. A avut colaboratori străluciți din majoritatea ținuturilor locuite de români.

Permanentele legături ale românilor bucovineni cu frații din întreg spațiul românesc s-au manifestat și prin intensul schimb de ziare și reviste cu caracter cultural și chiar politic. Prețioase sînt în acest sens amintirile lui Constantin Morariu, care arăta că pe la 1883 primea din afara Bucovinei foarte multe reviste și ziare românești.² În același timp românii bucovineni erau apropiați colaboratori ai ziarelor „Albina”, „Concordia”, „Amicul Școalei”, „Observatorul”, „Gura Satului”, „Telegraful Român”, „Familia”, printre aceștia numărîndu-se Iraclie Porumbescu, Aron Pumnul, Vasile Bumbac, Isidor Procopeanu, Artemie Berariu, Nistor Vorobchievici și alții³.

Intensificarea măsurilor de asigurare națională a românilor din Bucovina determină din partea acestora o puternică reacție de apărare a intereselor naționale. În anul 1885, tinerii politicieni, adversari ai politicii „de oportunitate” dusă de vechii politicieni adepți ai doctrinei „bucovinismului”, înființează societatea politică „Concordia” al cărui scop era „...de a deștepta interes pentru o viață politică națională, de a instrui poporul despre drepturile și îndatoririle lui patriotice și politice (...) unirea tuturor românilor sub un drapel unitar național”⁴.

Apar numeroase ziare și reviste printre care „Amicul Poporului” — 1878, „Aurora Română” — 1881, „Steluța” — 1883, „Revista Politică” — 1886, care se considera, așa cum era menționat în articolul program, „...organ comun al totalității românilor bucovineni”⁵, „Gazeta Bucovinei” — 1891, „Foaia Săteanului” — 1891, „Tinerimea Română” — 1892, „Deșteptarea” — 1893, „Patria” — 1897, „Țăranul” — 1897, „Sentinela” — 1898, „Gazeta Poporului” — 1898, „Timpul” — 1900, etc.

Învățămîntul național a fost unul din obiectivele permanent su-puse politicii de deznationalizare a imperiului habsburgic. Cu toate acestea, prin sacrificiul zecilor de generații de învățători patrioți, prin sprijinul material dat de societățile culturale din Bucovina, prin sprijinul moral și material dat de România, școala românească din Bucovina a rezistat și s-a dezvoltat, lupta pentru limbă și școală românească constituind pentru românii din Bucovina, în primul rînd, o luptă politică, pentru apărarea ființei lor naționale, pentru afirmarea lor ca națiune”⁶.

Astfel, la 5 martie 1898, ia ființă la Cernăuți, „Reuniunea pedagogică română din Bucovina”. Pătruns de sfîntenția cauzei naționale, comitetul cheamă „... la conlucrare toată învățătorimea din țară și toate elementele care sînt chemate și aplecate a conlucra pentru prosperarea instituțiilor de educațiune și instrucțiune și în genere pentru luminarea poporului român de la țară”⁷.

Luînd apărarea limbii române care deși trebuia folosită în toate domeniile vieții social-economice și politice, era sistematic îndepărtată

de autoritățile habsburgice, unul din ziaristii de la „Deșteptarea“ scria: „Tu popor bucovinean (român n.n.), lasă-i pe străini, ei să-și dea silința, ei să se trudească, ei să-ți învețe limba ta! Tu vorbește cu toți străinii numai românește, chiar dacă ai știe și mai multe limbi. Toți dregătorii, toți comisarii, toți slujbașii împărătești sînt datori după lege să știe limba românească“⁸.

În condițiile în care autoritățile habsburgice împiedicau pe orice cale și prin orice mijloace emanciparea culturală a românilor bucovineni, un grup de intelectuali „...conduși de idealul sublim de a vedea desfășurîndu-se și pe pămîntul Bucovinei drapelul unei societăți cultural-naționale menite de a propaga literatura română dramatică și de a înființa cu timpul un teatru național român“⁹, pun bazele, la 26 februarie 1898, la Cernăuți, „Societății pentru fond de teatru național român în Bucovina“, avînd ca președinte pe I. V. Pașcan.

Se intensifică legăturile culturale și politice dintre reprezentanții mișcărilor naționale din Bucovina, Transilvania, Banat Maramureș, Basarabia, dintre aceștia și România, prin organizarea a numeroase manifestări și acțiuni naționale comune.

Spectacolele organizate în Bucovina de actori și trupe de teatru din România au reprezentat adevărate evenimente artistice și naționale, sărături ale limbii românești, emoționante evocări ale unor momente importante din viața poporului român. Spectacolele date de Agata Bîrseșcu la Cernăuți în lunile ianuarie și februarie 1898, s-au bucurat de un imens succes în rîndul românilor. Semnificative sînt cuvintele pline de mîndrie patriotică, publicate de Valeriu Braniște în paginile ziarului „Patria“ referitoare la arta interpretativă a mării tragediene: „Bîrseasca este a noastră, al nostru sînge zvicnește în vinele-i pline de temperament, al nostru duh dă viață creației sale (...), în parte se răsfrînge și asupra noastră gloria alcătuirilor sale, căci duce triumfător numele de România, în șirele străinilor care de abia știu ceva despre existența noastră... Bîrseasca dă lumii o probă despre forțele noastre, o probă de valoare netăgăduită pentru un popor care este în renaștere cum sîntem noi“¹⁰.

Cît timp a fost la Cernăuți, Agata Bîrseșcu a participat activ la viața cultural-națională a societăților culturale și studentești. Astfel, la 30 ianuarie 1898, ca invitată a societăților „Armonia“ și „Clubul tinerimii române“, Agata Bîrseșcu participă la seratele literare organizate aici, recitînd poezii de Eminescu și Vlahuță. În cuvîntul de mulțumire, Valeriu Braniște apreciază în special „...scopul urmărit prin aceste conveniri (...) a căror importanță pentru dezvoltarea vieții naționale sociale, stă mai presus de orice îndoială“¹¹.

În cadrul acelorasi legături culturale se înscrie participarea femeilor din Bucovina la Expoziția cooperativelor din țară, organizată la București în anul 1894, turneul întreprins în anul 1898 în orașele Cernăuți, Gura Humorului, Cîmpulung Moldovenesc, Suceava și Rădăuți de către A. Petrovici, bariton al Operei Naționale din București¹², concertul dat la Suceava de corul mitropolitan din Iași sub bagheta maes-

trului Gavril Muzicescu care „...cu un dor și dragoste deosebită pentru poporul român a scos din comoara neprețuită a cîntecelor noastre populare, accentele duiosae și vesele și legîndu-le în dulce armonie, a dat viață unor creațiuni care oglindesc individualitatea poporului român”¹³.

Legăturile Societății Academice Române, ale altor societăți, biblioteci și redacții de ziare din România cu societățile culturale și cu intelectualitatea română din Bucovina se intensifică și se amplifică tot mai mult în această perioadă, acestea acordînd un permanent sprijin material, prin subvenții bănești, cărți, ziare, manuale școlare, burse etc. Semnificative în acest sens, cuvintele de mulțumire exprimate de președintele societății de lectură „Silvestru” din Frătăuții Vechi „...tuturor inimilor generoase care și-au manifestat bunăvoința față de dînsa oferindu-i cărți și ziare gratuite... îndeosebi onoratelor redacții ale revistelor „Tribuna” cu „Foaia Poporului” în Sibiu, „Tinerimea Română”, „România Muzicală”, „Apărătorul Sănătății” în București, „Șezătoarea” în Fălticeni, „România Jună” în Viena¹⁴.

În fondul documentar al Muzeului Județean Suceava există o serie de documente inedite care au aparținut Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina, documente revelatoare pentru permanența legăturilor culturale, politice dintre românii din Bucovina și România.

În cele ce urmează prezentăm un număr de 9 documente (Vezi anexele I—IX)

1. București, 3/15 februarie 1865.

Scrisoare trimisă de I.M. Bujoreanu, referent la Direcția Oficiului de statistică, lui Ambrosiu Dimitrovici, secretarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina, prin care îl anunță că a trimis „Analele statistico-economice ale Rimâniei”, pentru biblioteca societății.

2. Iași, 25 mai 1865

Scrisoarea trimisă Comitetului Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, de către prințul Grigore M. Sturdza prin care își exprimă recunoștința că a fost ales membru de onoare al Societății. Cere să i se indice persoana din Iași desemnată de Societate să strîngă fondurile pentru sprijinirea activității acestia.

3. Cernăuți, 4/16 iunie 1865.

Răspunsul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina către prințul Grigore Mihail Sturdza prin care îi face cunoscut că pentru donațiile destinate Societății va trebui să ia legătura cu Nicolae Rosetti Roznoveanu din Iași care și-a asumat această obligație.

4. București, 2 septembrie 1867.

Alexandru Flechtenmacher scrie președintelui Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, comunicîndu-i că lucrarea lui I. Vorobchievici intitulată „Scurtă propunere a legilor și disciplinelor

teoretice ale armoniei muzicale“, care i-a fost trimisă pentru a fi apreciată, este o lucrare valoroasă, atât prin faptul că reprezintă primul manual de armonie scris în limba română cât și prin utilitatea ei pedagogică și muzicală.

5. București, 10/22 septembrie 1867.

Societatea Academică Română comunică Comitetului Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina că unul din cele trei stipendii acordate de municipiile Brăila, Galați și Covurlui pentru studenții de naționalitate română din Bucovina, a fost atribuit lui Ioan Cernescu, acesta fiind stipendiat de municipiul Galați. Cere Comitetului să recomande doi studenți români bucovineni lipsiți de mijloace materiale, dornici să frecventeze o facultate, pentru a fi stipendiați de municipiile Brăila și Covurlui.

6. București, 22 ianuarie 1881.

Scrisoare trimisă de Ion Bianu din partea Academiei Române, secretarului Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina. Îl roagă să se prezinte la I.Gh. Sbiera pentru a ridica pachetul cu cărți destinat de Academia Română bibliotecii societății.

7. 2/14 iulie 1888.

Scrisoarea trimisă de George Sion (probabil lui Iraclie Porumbescu) prin care își manifestă părerea de rău, că starea sănătății nu i-a permis să participe la comemorarea morții lui Aron Pumnul. Amintește faptul că el l-a introdus pe Aron Pumnul în familia Hurmuzachi și în societatea cernăuțeană, în anul 1848.

8. București, 24 decembrie 1888.

Carte poștală trimisă din București de George Sion, către vicepreședintele Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina, prin care anunță că a trimis pentru Societate volumul său „Suveniri contemporane“. Roagă să i se comunice care din lucrările sale lipsesc din biblioteca Societății, pentru a le pune la dispoziție.

9. București, 3/16 august 1900.

Adresa nr. 28.252 a Băncii Naționale a României, către Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina prin care face cunoscut că a pus la dispoziția casierului, pentru Societate, suma de 500 lei.

Pe verso aceluși document se află ciorna răspunsului prin care Societatea confirmă primirea respectivei sume, mulțumind pentru ajutorul dat.

A N E X E

I

București 1865, Februarie 3/15

Domnule Secretar

Analele statistico-economice ale României pentru anul 1863, ieșind de curînd de sub presă, am onoare a vă trimite pe lingă acesta o broșură pentru trebuința onor Societății pentru literatura și cultura română din Bucovina.

Primiți Domnule Secretar, încredințarea osebitei mele stime și considerații.

Referent în Direcțiunea Of. Statistic

I.M. Bujoreanu

Domnului Ambrosiu Dimitrovici

Secretarul Societății pentru Literatura și Cultura Română din Bucovina.

II

Domnii mei,

Vă sînt foarte recunoscător pentru onorul ce îmi faceți propunîndu-mă a fi membru al unei Societăți care a bine meritat de patria română.

Alăturîndu-vă dar declarațiunea de față vă rog să binevoiți a-mi face cunoscut de ați denumit un culegător în Iași, căruia să pot înmîna contribuția mea.

Rostîndu-vă dară încă o dată adîncele simțiri ce îmi insuflă societatea care o înfățișați, mă simt fericit a mă însemna

a Domniilor Voastre

devotat coleg

Gr.M. Stourdza

Iași în 25 mai 1865.

III

Luminarea Voastră !

Nobila bunăvoință cu care ați intrat Dv. în Societatea literară română din Bucovina este pentru Societatea aceasta o nouă dovadă cum că din patria pentru dezvoltarea naționalității române în strinsă legătură cu cerințele culturii este simțămîntul predominant ce vă impune. Subscrisul vine a Vă exprima profunda considerațiune, recunoștință și bucurie a Comitetului Societății, care privește cu dreaptă mîndrie prestigiul gloriosului nume ce L.V. — trecut în numărul membrilor săi — ca un fericit augur pentru prosperarea ei.

La întrebarea Luminării Voastre, îmi iau libertatea a răspunde că Vă poftesc să binevoiți a dispune, de a se îndrepta preagratioasa contribuțiune ce ați hărăzit Societății noastre către Dsa D. Nicolae Rosetti Roznoveanu, în Iassi, care a avut deosebita bunătate a se însărcina ca culegător cu primirea contribuțiunilor pentru Societate din partea amicilor din Moldova.

Cernăuți în 4/16 Iunie 1865.

IV

București 1867, septembrie 2.

Prea onorate Domnule Președinte !

În anul trecut cînd mi-ați făcut onoarea a-mi trimite opul muzical al D-lui I. Vorobchievici, intitulat „Scurtă propunere a legilor și disciplinelor teoretice ale armoniei muzicale“, spre a-l studia și a-mi da părerea asupra-i, eu nu mă aflam în capitală, ci eram plecat în concediu pentru căutarea sănătății mele, de aceea a stat acel opu atît timp la vama locală, unde de la întoarcerea mea, l-am luat și examinîndu-l am vrut a-l supune și la revizuirea de către profesorul nostru de compozițiune, D-lui Wachmann, unde iarăși a stat uvrugiul, întîrziindu-se lucrarea din cauza prea multei ocupațiuni a numitului profesor ; acum însă, în timpul vacanțelor, revizuiindu-se menționatul op părerea D-lui Wachmann a fost în conformitate cu a mea, adică la autorul acestui mic uvragiu merită toată lauda și încurajarea ca primul încercătoriu de a elabora în limba română un Manual de armonie, care în modesta sa tendință se poate recomanda ca instructiv spre a prepara pe junii începători în studiul armoniei muzicale.

Acestea sînt părerirle noastre în privința opului în chestiune, pe care, cu ocazia de față am onoare a vi-l retrimite.

Bine voți Domnul meu a primi asigurarea prea distinsei mele considerațiuni.

A. Flechtenmacher

V

București 10/22 Septembrie 1867.

Către Onorabilul Comitet al Societății literare române
din Bucovina, în Cernăuți.

Delegațiunea academică română primi de la Societatea noastră academică plăcuta însărcinare de a încunoștiința pe onorabilul Comitet cum că unul din cele trei stipendii create de către municipiile Brăila, Galați și Covurlui, pentru studenți de naționalitate română din Bucovina se adjucecă în ședința din 6/13 septembrie, tinărului Ioan Cernescu, iar celelalte două, rămaseră nedistribuite. Cernescu este stipendiat al municipiului Galați.

Împrejurarea aceasta ne îndeamnă a ruga pe onorabilul Comitet al Societății literare să binevoiască a recomanda încoace, doi studenți români bucovineni, doritori a frecventa vreo facultate, lipsiți însă de mijloace materiale, se înțelege de la sine că Societatea academică și respectiv delegațiunea ei are neapărată trebuință de a cunoaște testimoniile scolastice ale acelor tineri precum și alte calificațiuni prevăzute în concursurile de natura acestui de față. Peste aceasta, stipendiații sînt a se obliga ca să descopere lămurit dorința de a studia la cutare facultate, precum și de a se legitima în fiecare an cu testimoniul de progres și de moralitate. Mai adăugăm că municipiul Covurlui a pus condițiunea ca stipendiații să fie cercetați de medic și să li se adeverească deplina sănătate fizică. Respectiv Consiliuri și primarii municipiilor fuseră poftiți toți cu data de astăzi ca să se grăbească a trimite sumele destinate pe anul 1867/8, cît mai curînd la Delegațiunea academică care administrează și fondurile însă-i societăți, de unde se vor și înainta la loc.

VI

București, 1881 ianuarie 22

Onorabile Domn

La adresa lui Ion Sbiera i-am expediat cu poșta de astăzi un pachet în care se află unele cărți pentru Societatea a cărui secretar sinteți. Vă

rog bine voiți a vă prezenta la D. Sbiera și a-l ruga să binevoiască a vă da cărțile care s-au destinat pentru biblioteca Societății.

Al dumneavoastră cu stimă
I. Bianu

VII

Prea venerate Domnule, Amice și Părinte.

Starea sănătății neputîndu-mi permite a veni spre a lua parte și eu la festivitatea de recunoștință ce ați organizat pentru memoria lui Aron Pumnul, ca unul care (eu cel întîiu) am avut fericirea a introduce pe acest mare bărbat în respectabila familie Hurmuzaki și în societatea cernăuțeană la 1848, vă rog fiți interpretul sentimentelor mele de duioșie la această festivitate și, la ospățul ce ați întocmit. Vă rog să picurați după datina străbunilor noștri cîteva stropituri ca libațiune pentru sufletul acestui bărbat care deși chemat în sînul celor drepti, nemuritori, este și va fi pentru posteritate.

Primiți venerabile amice încredințara distinsei mele considerațiuni.

G. Sion

2/14 iulie 1888.

VIII

24 decembrie 1888.

D-lui Vice-Președinte al Societății pentru cultura
și literatura română din Bucovina.

Czernowitz

Astăzi am trimis societății opusculul meu „Suveniri contemporane“. Pe pagina din dos este lista opurilor mele. Știind însă că multe din ale mele sînt deja în biblioteca societății, vă rog notați-mi pe acele ce vă lipsesc spre a vi le trimite.

Urindu-vă de sfințele sărbători ce se apropie succese pentru tot ce doriți, am onoare a fi sincer amic și serv,

G. Sion

IX

București 3/16 august 1900

BANCA NAȚIONALĂ

A

ROMÂNIEI

Capital social vărsat 12.000.000 lei.

Adresa telegrafică

BANCANAT

Nr. 28252

Societatea pentru cultura și literatura română

Czernowitz

Avem onoare a vă face cunoscut că Consiliul Băncii v-a acordat spre a servi scopului menționat în circulara Dv. din luna trecută, suma de lei 500 ce am expediat-o astăzi la adresa casierului Societății.

Vă rugăm să binevoiți a ne adevăra primirea sumei de mai sus și a primi asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Secretar general

Guvernator

Mihail Sutz

Exp

Banca Națională a României

în București.

Primind prețuita scrisoare a dumneavoastră din 3/16 aug. 1900, Nr. 28.252 cu suma de 500 lei sub adresa casierului nostru dl. Vasile Găină, avem onoarea a adevăra primirea sumei acesteia cu mulțămănta cea mai călduroasă pentru mărinimosul dar.

Primiți, vă rugăm, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni. Pentru Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina,

Secretariul

Președintele

Bejan

NOTE

- ¹ *Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, Cernăuți, nr. 1 din 1 aprilie 1865.
- ² Constantin Morariu, *Șapte ani și jumătate în Toporăuți*, în *Junimea literară*, nr. 8—10, 1927, p. 267.
- ³ Ion I. Nistor, *Istoria Bucovinei (manuscris)*, Fondul documentar al Muzeului județean Suceava, nr. inv. 4329.
- ⁴ *Revista Politică*, Suceava, nr. 1, din 15 mai 1886.
- ⁵ *Ibidem*.
- ⁶ Muzeul județean Suceava, fondul documentar, nr. inv. 4283 și 4236.
- ⁷ *Patria*, nr. 104/8—20 martie 1898.
- ⁸ Victor Morariu, *Semicentenarul Deșteptării lui C. Morariu*, în „Făt Frumos”, Cernăuți, nr. 2/1943, p. 64.
- ⁹ *Patria*, Cernăuți, nr. 146/28 iunie — 10 iulie 1898.
- ¹⁰ *Ibidem*, nr. 77/4—16 februarie 1898.
- ¹¹ *Ibidem*, nr. 88/30 ianuarie — 11 februarie 1898.
- ¹² *Ibidem*, nr. 111/25 martie — 6 aprilie 1898.
- ¹³ *Ibidem*, nr. 143/19 iunie — 1 iulie 1898.
- ¹⁴ *Ibidem*, nr. 100/27 februarie — 11 martie 1898.

DOCUMENTS INÉDITS CONCERNANT LES LIAISONS
CULTURELES, POLITIQUES, ENTRE LES ROUMAINS
DE LA BUCOVINE ET DE LA ROUMANIE À LA FIN
DU XIXe — SIÈCLE

L'auteur nous relève à l'aide des documents inédits de la „Société pour la culture et la littérature roumaine de la Bucovine”, trouvés dans le fond documentaire du Musée, département de Suceava, les permanentes relations politiques et culturelles entre les roumains de la Bucovine et de la Roumanie.

